

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษารูปแบบการจัดการและพัฒนาเครือข่ายป่าชุมชน จ.น่าน เป็นการศึกษาดังกล่าว ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัยเพื่อ 1.) ศึกษาแบบแผนการจัดการป่าชุมชนโดยองค์การชุมชนในระดับหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ 2.) เพื่อนำรูปแบบที่มีประสิทธิภาพไปพัฒนาเครือข่ายป่าชุมชนในระดับจังหวัด 3.) เพื่อประสานความร่วมมือของเครือข่ายป่าชุมชนจังหวัด ผลักดันระดับนโยบายเป็นการศึกษารูปแบบการจัดการและพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2543 ถึง 1 ธันวาคม 2545

ผลการศึกษา พบว่ารูปแบบการจัดการในระดับหมู่บ้านกุ่มว่ง เป็นการรักษาป่าชุมชนโดยมีผู้นำในด้านต่าง ๆ เข้ามามีปัจจัยหลักที่ทำให้มีการจัดการรักษาป่าอย่างเป็นรูปธรรม เกิดจากผู้นำได้นำปัญหามาวิเคราะห์ให้กับชุมชนได้เข้าใจปัญหา โดยเฉพาะผู้นำเป็นทางการขณะนั้นได้เห็นปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จึงได้มีการประชุมชี้แจงให้ชาวบ้านได้เข้าใจและตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับตนเองและหมู่บ้านจึงเกิดกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามมา เช่น การบวชป่า การกำหนดระเบียบการรักษาป่า การทำแนวกันไฟ การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ การตรวจป่า การปลูกป่าเสริม ทำให้สภาพแวดล้อมที่เคยเสื่อมโทรมกับพื้นที่ดินสภาพความอุดมสมบูรณ์ให้กับหมู่บ้าน

การจัดการในระดับตำบลคิลาลงพบว่า การรักษาป่าชุมชนเกิดจากปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าบริเวณเขตป่าต้นน้ำของตำบลคิลาลง ทำให้ผู้นำในยุคแรก (2510) ได้นำปัญหาเข้าสู่การแก้ไขในระดับสภาตำบล และในปี 2540 ก็มีการปรับเปลี่ยนจากสภาตำบลเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) โดยกลุ่มคนที่เข้าไปเป็นผู้นำ อบต. ส่วนใหญ่ก็มีจิตสำนึกในการรักษาป่าชุมชน จากการศึกษาพบว่า การรักษาป่าชุมชนชาวบ้าน 7 หมู่บ้านในตำบลคิลาลงจะมีส่วนร่วมในการรักษาป่ากันทั้งตำบล เห็นได้จากการบริหารการจัดการป่าชุมชน จะพบว่ามีกลุ่มรักษาป่าชุมชนอยู่ 2 กลุ่ม กลุ่มแรกจะเป็นกลุ่มผู้นำทางการ (อบต.) โดยจะให้การสนับสนุนงบประมาณจาก อบต. และจะมีการประสานงานไปยังอุทยานแห่งชาติดอยภูคาจัดทำโครงการ ที่ผ่านมาก็ได้รับการสนับสนุนงบประมาณในเรื่องการจัดการไฟป่า (ทำแนวกันไฟ) กลุ่มที่สอง กลุ่มผู้นำตามธรรมชาติได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนเพื่อสังคมของธนาคารออมสิน เป็นการแยกโครงสร้างจาก อบต. มีการแบ่งบทบาทการทำงานให้กับคณะกรรมการชัดเจน และบุคคลที่เข้ามาในกลุ่มคณะกรรมการจำนวนครึ่งหนึ่งเป็น อบต. แต่ทำงานในกลุ่มนี้

สำหรับการจัดการป่าของกลุ่มบ้านหลวงหวงป่า พบว่า กระบวนการทำงานจะมีการส่งตัวแทนในระดับหมู่บ้าน ตำบลและอำเภอ เข้าไปเป็นคณะกรรมการของกลุ่มบ้านหลวงหวงป่า และได้มีกลุ่มบุคคลในระดับอำเภอที่มีแนวคิดในด้านการอนุรักษ์ป่าที่มาจากกลุ่มข้าราชการและนักธุรกิจเอกชน ทำให้เป็นตัวเชื่อมประสานกลุ่มแกนนำเก่า และแกนนำใหม่ เข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อันนำไปสู่

การจัดทำโครงการขอสนับสนุนงบประมาณ จากการมีงบประมาณลงไปสนับสนุนทำให้กลุ่มรักษาป่าในแต่ละหมู่บ้าน ได้มีส่วนร่วมในการรักษาป่า ที่ร่วมกันรักษาป่าผืนใหญ่ทั้งอำเภอ เห็นได้จากการแบ่งหมวดหมู่ในแต่ละตำบลไปทำแนวกันไฟ โดยแบ่งเขตรับผิดชอบในแต่ละช่วง ทำให้เห็นพลังความเข้มแข็งและเกิดจิตสำนึกให้กับชาวบ้าน รูปแบบการจัดการป่าผืนใหญ่ทั้งอำเภอที่ได้กล่าวมา ได้ขยายและพัฒนาป่าชุมชนเข้าไปถึงระดับหมู่บ้านของอำเภอบ้านหลวง ให้มีป่าชุมชนในระดับหมู่บ้าน ได้แก่

1. ตำบลปาคาหลวง (บ้านวังยาว) 2. ตำบลสวด (บ้านดอย, บ้านดอนและบ้านสวนเสด็จ)
3. ตำบลบ้านฟ้า (บ้านเป้า, บ้านนาวิ, บ้านฟ้า, บ้านทุ่งช้า, บ้านดู่, บ้านป่าด่าง, บ้านค้อและบ้านโป่งศรี
4. ตำบลบ้านพี่ (บ้านเกษตรสมบูรณ์, บ้านพี่ไต้, บ้านพี่เหนือ, บ้านพี่กลางและบ้านห้วยติ่ม

การจัดการป่าชุมชนทั้ง 3 รูปแบบทั้งในระดับหมู่บ้าน ตำบลและระดับอำเภอ พบว่าลักษณะการจัดการป่าชุมชนแบบยั่งยืน ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นและการกระตุ้นสนับสนุนและความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชนภายนอก อย่างไรก็ตามดูเหมือนการจัดการป่าชุมชนใน 3 ระดับ มีความเกี่ยวข้องกันในระดับเครือข่ายนั้น ที่มีระดับแกนนำที่มีจิตสำนึกและความเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้ตามความเหมาะสมกับพื้นที่ เพราะการจัดการรักษาป่าชุมชนยังมีปัจจัยเงื่อนไขต่าง ๆ อีกมาก ตั้งแต่ระดับนโยบาย ถึงระดับหาบ้านที่ต้องตัดสินใจและดำเนินการร่วมกัน หากดูรวมทั้งในระดับนโยบายและระดับพื้นที่ต่อไป

Abstract

This is a qualitative study of models of management and development of the community forest network in Nan Province. The objectives were to

- 1) Study the models of management of community forest, through community organisations at the village, sub-district and district levels.
- 2) To take the effective models for developing the community forest network to the province level
- 3) To link efforts of the provincial community forest networks to advocacy at the policy level.

The study was conducted through a participatory approach from 1 October 2000 to 1 December 2002.

The study found that the model of management in the village level of Baan Ging Muang for conservation of the community forest involved several different leaders. They developed fundamental and practical concepts of management of conservation of the forest. Leaders began by analysing the problems together with the villagers, so that they could understand the problems. Especially the formal leaders at that time could see the problems which might arise in the future. An explanatory meeting was held for the villagers, so they could understand and consider the impacts which would arise for their families and the village as a result. The conservation activities of the community forest included, for example the ordination of the forests (gaan buat paa), the setting up of regulations and the fire breaks, putting up signs, forest patrols, and additional tree planting. This allowed the formerly degraded landscape to be regenerated to a fertile forest for the village.

At the sub-district level in Sillaalaeng sub-district, conservation of the community forest began in 1968 with the realisation that the forest areas in the protected watershed areas were being destroyed. At that time, leaders took the problems to the "Sub-district Council". Later, in 1997, the Sub-district Council was transformed into the Tambon Administrative Organisation (OBTs) which were set up consisting of a group of elected representatives of the villages in the sub-district. Most of these members of the OBT are concerned with the conservation of the community forest. The study found that villagers from 7 villages participated in the conservation of the forest in the entire Sillaalaeng sub-district. The administration of the community forest management has been split into 2

groups. The first group for the conservation of the community forest were the formal leaders of the OBT who were supported by a budget from the OBT and who would work with officials projects in the National Park Doi Pukaa. In the past, they had also received support and funds for forest fire management (to make a fire break).

The second group was a group of informal or traditional community leaders. These received money and support from the Social Fund of the government's Savings Bank. This group is separate from the structure of OBT and there is a clear distribution of roles within the committee group. Half of the members of the committee are members of the OBT.

As for the management of the forest of the *Baan Luang Huang Paa* Group ("Luang" village group who jealously guard the forest). There is a process of sending representatives from the village, Tambon and district levels to be in the "*Baan Luang Huang Paa*" district forest committee. Within this district committee, there is also a group individuals which come from government and private businesses who are interested in conservation of the forest. So there is a link with these groups and the community leaders, old and new, so they can participate and discuss lessons learned. They work together to propose a project and budgets. Once a budget has been established, this committee can support the conservation of the forest group in each village, so that there is participation in the conservation of the forest. Responsibilities were divided amongst different villages in each sub-district for making fire break. This identification of boundaries allows us to see the strength of the villagers determination and increases the realisation amongst the villagers of their responsibilities. The model of management of the forest in most places throughout the district mentioned above can be replicated so that the experience is used at the village level throughout the district of Baan Luang so that there is a community forest at the village level. For example, 1. In Baan Kaa Luang sub-district (Baan Wang Yaaw) 2. Suad sub-district (Baan Doi, Baan Don and Baan Suan Sadet) 3. Baan Faa sub-district (Baan Pao, Baan Naawii, Baan Faa, Baan Thung Khaa, Baan duu, Baan PaaTang, Baan Keu and Baan Prongsiri). 4. Baan Pii sub-district (Baan Kaset Sombun, Baan Pii Tai, Baan Pii Nuea, Baan Pii Glang, and Baan huay Tuem).

All three models of community forest management at the village, sub-district and district levels found that in order for the management of the forest to be sustainable there must be participation of the people in the local area and there must be a push for support and joint efforts with government units, private business as well as outside NGOs. However, it seems that to streamline the management of the community forest at the three levels, there is a need for a network of leaders which have a practical and clear awareness. This can lead to the adjustment of forest use that is appropriate to the local area because management and conservation of the community forest is still affected by various effects of policy at the village level, which means that decisions and actions must be carried out together, looking for the common interests between the concerns of policy and local people in the future.